

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ KÜLTÜR POLİTİKALARI (1950-1960)

Serkan Gıyas ÇATALBAŞ*

Doç. Dr. Nurgün KOÇ**

Öz

II. Dünya Savaşından sonra dünya güç dengeleri değişmiştir. Bu değişen Dünya'ya ayak uydurmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti 1946 yılından itibaren çok partili yaşama geçmiştir. CHP içinden çıkan dört milletvekili Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan Demokrat Parti'yi kurmuştur. 1950 yılında iktidarı devralan bu parti 1960 İhtilaline kadar ülkeyi tek başına yönetmiştir. Demokrat Parti'nin kültür politikaları CHP'nin kültür politikalarından farklı bir çizgide gelişmiştir. Özellikle Truman Doktrini ve Marshall Yardımı çerçevesinde ABD ile sıcak ilişkiler kurulmuş bu ilişkiler çerçevesinde Amerikan kültürü toplumu etkilemeye başlamış, bu etkiler eğitim ve sanatın hemen hemen her alanında kendini hissettirmiştir. Bu çalışmanın amacı, esas olarak 1950-1960 yılları arasında görev yapan Demokrat Parti hükümetlerinin kültürle ilgili politika ve faaliyetlerini belirlemektir.

Anahtar kelimeler: Demokrat parti, kültür politikaları, sanat, eğitim.

Culture Policies the Period of the Democratic Party (1950-1960)

Abstract

After Second World War, power of balances changed. Turkish Republic, wishing to keep up with this changing world, has transitted to the multi-party system since 1946. Four parliamentarians from CHP, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü and Refik Koraltan founded Democratic Party. This party took over the government in 1950 and ruled the country alone until the revolution in 1960. Culture policies of Democratic Party were different from CHP's. Within the frame of particularly Truman doctrine and Marshall aids, warm relationships were set up with USA. With these relationships Amarican culture began to affect society, these effects were felt almost every field of education and art. The aim of this study is to determine culture related politics and activities of Democrat Party Governments that ruled the country between 1950 and 1960.

Keywords: Democratic Party, culture policies, art, education.

1. Giriş

1950-1960 yılları Demokrat Parti'nin tek başına iktidar olduğu yıllar olmuştur. DP'nin tarih sahnesine çıkmasına neden olan etkenlerin başında II. Dünya Savaşı gelmektedir. II. Dünya Savaşı'na katılmayan Türkiye bu savaşın

* İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi.

**Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı; Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı, nurgunkoc@karabuk.edu.tr

ortaya çıkardığı sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlarından etkilenmiştir. Özellikle ekonomik sonuçları Türkiye Cumhuriyetini olumsuz yönde etkilemiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yeni siyasal düzen ve ekonomik sıkıntılarının toplumda güçlü bir muhalefeti çıkarması, bizzat CHP'nin zoraki de olsa çok partili yaşama geçmesine neden olmuştur.

1946 yılında CHP'den ayrılan milletvekilleri tarafından kurulan Demokrat Parti çok kısa sürede CHP'ye muhalif tüm kesimlerin desteğini almış ve 1950 yılında DP'yi iktidara taşımıştır. 1950 yılından 1960 yılına kadar güçlü bir iktidar dönemi yaşayan Demokrat Parti'nin kültür politikaları, CHP'nin kültür politikalarından farklı olmuştur. Demokrat Parti döneminden itibaren kültür politikalarında, Batı ve ABD'nin etkisi görülmüştür.

DP iktidarıyla birlikte yeniden yapılanmaya giren Türkiye Batı olarak gördüğü Avrupa yerine ABD'nin ön plana çıkması toplumu etkileyen en önemli unsurların başında gelmektedir. Bu durum Türk Sanatında yeni akımların çıkmasında belirleyici olmuştur¹. Türkiye II. Dünya savaşı'na girmemiş fakat toplum sıkıntılı bir dönem yaşamış, bu durum sanatçıları da etkilemiştir. Sanatçılar müzikte, resimde, tiyatrodaki ve sinemada bu sıkıntıları yansıtmaya çalışmışlardır².

2. Demokrat Parti'nin Kültürel Politikalara Bakışı

Demokrat Parti ilmin, sanatın ve her türlü kültür faaliyetlerin ilerlemesine önem vermiştir. Bu nedenle Demokrat Parti her türlü faaliyeti desteklemeyi görev olarak kabul etmiştir³.

Bu konuda parti tüzüğü'nün 39.maddesinde şöyle demektedir:

"İlmin, tekniğin, güzel sanatların gelişmesini sağlamak için bütün vasıta ve tedbirlere başvurmak, bu cümleden olarak ehliyet ve istidatların teşvik etmek, kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar ve konservatuarlar kurmak, Türk dilinin, milli bünyesine uygun olarak, süratle gelişmesini yolundaki çalışmalara yardım etmek, kısaca yurdumuzda milli ve insani kültür seviyesinin yükselmesini sağlayacak her faaliyeti desteklemek, kanaatimizce devletin başlıca vazifelerindendir.

*Ancak ilmin, sanatın ve her türlü fikir hareketlerinin, siyasal ve idari müdahalelerden uzak kalmasını, demokrasinin değişmez bir esası olarak kabul ediyoruz"*⁴.

3. Müzik

Gelişmeler ve uygulamalara rağmen 1940 yılına kadar Devlet Konservatuar kanunu daha çıkartılmamıştı. 1940 yılında 3829 sayılı "Devlet Konservatuarı

¹ Ahmet Kamil Gören, "Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Türk Resim Sanatı", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 286

² a.g.e., s. 287.

³ Salih Özkan, *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara; Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, s.222

⁴ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, 1946, s.26.

Kanunu” çıkartıldı. Bu kanuna göre konservatuar iki kısımdan oluşuyordu. Müzik ve Temsil 1939 yılında Musiki Muallim Okulu Gazi Eğitim Enstitüsü’ne devredilmişti⁵.

Devlet Konservatuarının yardımcı çalışmalarından biriside “*Folklor Derleme Çalışmaları*” ve “*Folklor Arşivi*” dir. Ünlü besteci Bela Bartok, Gerek Bartok ve Hindemith gibi Batılı uzmanlar halk derleme çalışmalarının yapılması yönünde raporlar verdi⁶. Bu raporlar çerçevesinde 1937 yılından 1952 yılına kadar musiki folkloru arşivi oluşturuldu. Bu dönemde Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal tarafından yönetilen bu çalışmalar 1952 den sonra gelişmemiş ve eser çıkartılmamıştır. Bir kaç iyi niyetli araştırmacının iyi niyetine bırakılmıştır⁷. Hindemith bu konuda önemle durmuş hatta Almanya’dan gerekli araç ve gereç dahi getirmişti.

Opera 1951’den sonra kendi orkestrasını kurdu. Bu dönemde sonra orkestranın konser sayısında azalma oldu. Orkestra’nın bağımsız bir yapıya kavuşmuş ve çalışma olanakları artmıştır. Bale ilk kurulduğu zaman 20 öğrencisi vardı. Okul ilk mezunlarını 1957 yılında verdi ve ilk bale gösterisini aynı yıl Şef Halil Onayman’ın yönetiminde konservatuar öğrencisi orkestrası eşliğinde verdi⁸. 1970 yıllara kadar Ankara Devlet Konservatuarı bu alanda tek meslek eğitimi veren kurum olmuştur⁹.

Radyo, bir kültür aracı olarak müzik alanında da toplumu etkilemeye başlamıştır. İlk radyo yayını 1927 yılında başlamıştır. 1950 yılına gelindiğin de ise İstanbul, Ankara ve İzmir’de olmak üzere üç yerden yayın yapmaya başlamıştır¹⁰.

Radyo’da Batılı müziğe ağırlık verilmesi halkın memnuniyetsizliğine yol açmıştır. Bu durum radyo dergilerinde yer verilen dinleyici mektuplarında şöyle dile getirilmiştir:

“İstanbul Radyosunu çok beğeniyorum. Ankara’ya nazaran Türkçe müzik yayınları daha sık ve şarkıları da daha bol, Billhassa akşamları Fasil Heyeti, olmadığı zamanlar şarkı ve türküler çalmaktadır. Hâlbuki Ankara Radyosu İstanbul gibi, Türk müziği neşriyatını sıklaştırırsa da bizler de her iki istasyonumuzu zevkle dinleseک daha iyi olmaz mı?

⁵Bülent Alaner, “Cumhuriyet Döneminde Çok Sesli Müzik”, *Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 2002, s. 324

⁶ a.g.e., s. 324-325

⁷ Murat Katoğlu, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim, Kültür ve Sanat” *Yakınçağ Türkiye Tarihi*(1908-1980), Cilt 1, yazar Sina Akşin, Milliyet, İstanbul, s.459

⁸ B. Alaner, 2002, s. 327.

⁹ M. Katoğlu, t.y., s. 459.

¹⁰ N, Koç, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Radyo”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Sayı 8, Ankara, 2012, s. 70.

Ekseri akşamlar radyomuzu kapatmak veya başka ecnebi radyo istasyonu aramak mecburiyetinde kalıyoruz. Mesela Amerikan Radyosu, fevkalâde Türkçe şarkılar Keza Roma Radyosu, Londra Radyosu gibi.

Ekseri akşamlar bizi tatmin etmeyen bazı müzik parçaları Mozart'ın piyano konçertosu ve bunlara benzer Türkçe olmayan müzik yayınlardır.

Ankara Radyosu programlarının da ıslahı cihetine gidilmek halkın anlayabileceği ve zevkle dinleyeceği şarkıları çalmasını ve bilhassa alafranga müzik neşriyatının daha az olmasını temenni ederiz. İzmir Hüseyin Gürtuncay"¹¹.

20 Temmuz 1950 yılında Başbakan'a yazılan başka bir mektupta da bir radyo dinleyicisi, *"İki radyo istasyonumuzun açılışından kapanışına kadar hiç olmazsa sıra ile birinde Türk musikisini bulabilir miyiz? Sevmediğimizi zorla dinleyemiyoruz. Radyo'yu kapatmaktan ve Arap istasyonlarını aramaktan kurtarınız"¹².*

Bu ve benzeri mektuplar değerlendirilerek Radyo'da daha fazla Türk müziği yayınlanması için harekete geçildi. Genel müdür tarafından Başbakanlığa verilen bilgide, 1950 yılında Radyo Yayınları Danışma Kurulu'nun aldığı karar doğrultusunda müzik yayınlarının yüzde kırkının Türk müziğine, yüzde altmışının da Batı müziğini ayrılmış olduğu, fakat halkın Türk müziği dinlemek yönündeki istekleri doğrultusunda programların yeniden gözden geçirileceği belirtilmiştir¹³.

DP İktidarı sırasında halkın şikâyetlerine çözüm bulunması için bir takım çareler aranmışsa da söz konusu durumun fazla değişmediği görülmüştür¹⁴. Dönemin Radyo yöneticileri Bedii Faik, Şevket Rado ve Burhan Belge, 8 Eylül 1953'de bu konuda bilgi verirken, o tarihe kadar radyodaki Türk müziği yayınının % 55'i bulunduğunu belirtmiştir.

4. Tiyatro

4.1. Şehir Tiyatroları

Cumhuriyet tarihinin iki önemli tiyatrosu vardır. Bunlardan biri İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, diğeri de Devlet Tiyatroları'dır. Bu iki tiyatro da ödenekliydiler¹⁵.

Şehir tiyatrolarının etkinlik alanı İstanbul ile sınırlı kalmıştı. Meşrutiyet döneminde kurulan Darülbedayi günümüze kadar devam etmiş Batı Tiyatrosu anlamında sayısız eser vermiştir. 1927 yılında Muhsin Ertuğrul'un bu tiyatroların başına getirilmesi verimliliği artırmış kendisi bir çalışma yönergesi

¹¹ "Geçen Hafta Nelerden Hoşlanmadık" Radyo Haftası, Aktaran: N. Koç, a.g.e, s.92

¹² Mehmet Çınarlı, "Musikimiz ve TRT", *Hisar Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, s. 93, Aktaran: N. Koç, a.g.e., s. 93.

¹³ BCA, 030.01.102.630.7., Aktaran: N. Koç, a.g.e., s. 93.

¹⁴ a.g.e, s. 96.

¹⁵ M. Katoğlu, t.y., s. 464.

yayınlanmıştır. 1934 yılında Darülbedayinin adı İstanbul Şehir Tiyatroları olarak değişmiştir. Temsiller süreklilik kazandı¹⁶.

Şehir tiyatroların merkez sahnesi Tepebaşı olmuş buna daha sonra yeni sahneler eklenmiştir. Yurt dışında da destek alınmış, 1952 yılında Max Meinecke adlı bir Avusturyalı dekoratör getirilmiştir. İstanbul bir tiyatro çevresi yaratan Bu tiyatrolar inişli çıkışlı olmakla beraber bu dönemde birçok eser yayınlandı. Muhsin Ertuğrul'un 1959 yılında yeniden bu tiyatroların başına geçmesiyle beraber yeni bir atılım başlamış, yeni yetişen gençlerle beraber tiyatroyu İstanbullulara sevdirmeye ve yaymaya çalışıldı¹⁷.

Şehir tiyatroları repertuar bakımından zengin kurumlar olup sayısız eser verdi. Antik dönemin Sofokles, Aristofesinden, Shakespeare'den İspanyol ve İtalyan eserlerine, Fransız ve Alman klasiklerinden İskandinav ve Rus oyunlarına ve Türk yazarlarına kadar birçok eser sergilendi¹⁸. 1950-1960 yılları arasında Şehir Tiyatrolarında sahnelenen oyunlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. 1950-1960 Yılları Arasında Şehir Tiyatrolarında Sahnelenen Oyunlar		
YIL	OYUN ADI	YAZAR
	Gelir Vergisi Mektebi Tersine Dünya Sana Rey Veriyorum Yürü Ya Kulum Don Juan İhtiras Tranvayı Dilsizlerin Dili	L. Vernauil- G. Berr Refik N. Kordag Cevat Fehmi Başkut F. Arnold- E Bach Moliere Tennessee Williams Sevgi Sanlı
1950-1951	Şafakta Gelen Kadın Hep Ya Hiç Eski Şarkı Ölü Kraliçe Rüya Ülkesi Yurt Gezisi Çifte Keramet Tebeşir Dairesi	A. Casona Vedat Nedim Tör Reşat Nuri Güntekin H. Montherland Ferih Egemen Azize Tözem T. Bernard Klabund

¹⁶ a.g.e., s. 464-465.

¹⁷ Özdemir Nutku, "Darülbedayî'nin Oyun Seçimindeki Tutumu Üzerine Notlar", Ankara Üniversitesi Dergisi, Ankara, 1970, s.137

¹⁸ M. Katoğlu, t.y., s. 465

1951-1952	Ahiretten Selam Dimyata Giderken Pembe Evin Kaderi Kasımpaşa-Maçka Küçük Reis Pamuk Prenses Otello Bir Kavuk Devrildi Haydutlar Arasında Serseri	Albertz Calantuoni D. H. Psathas Turgut Özkakman A. Birabeau- G. Dolley Ferih Egemen Korinas- S. Kalirhu Shakespare Musahipzade Celal L. Gross- E.C Carpenter Mahmut Yesari
1953-1954	Yavru Kartal Bu Akşam Semerkant' ta Her Şeye Rağmen Tersyüz Onu Çok Seviyordum Dostum Harvey Makine Mavi Kuş Küçük Gezgimler Gelin Melek Hanımın Kiskançlığı Sokakta Bir Yaz Gecesi Rüyası Yaşlı Kız Renkli Fener Ceza Kanunu	Edmond Rostand J. Deval Thornton Wilder Galip Güran Jean Guilton Mary Chase C. F. Başkut M. Materlinck S. Kaplangı- F. İşhan E. Zola- M. Maurette L. Verneuil Elmer Rice Shakespare J. Deval Hans Müller Courteline
1954-1955	Veronalı İki Centilmen Beyaz Güvercin Altıncı Kat Sen Öl, Ben Yaşıyayım Hile ve Sevgi Şurdan Şuraya Gitmem Yelpaze Mahallenin Romanı Dökmeci Kurtlar Kuzular Robenson Ölmemelidir	Shakespeare Jean Anouilh Alfred Gehri C.G. Viola F. Schiller R. Vincy- J. Valmy Carlo Goldoni Rifat Can Bekir Arkin A.N. Ostrovski F. Forster
1954-1955	Sihirli Pabuç Figaronun Düğünü Kibarlık Budalısı Geçtin Borun Pazarı Paşa Hazretleri Hava Parası İşkili Memo Geveze Berber Çifte Keramet	A. Wagner Beaumarchais Moliere R. de Flers- F. De Croisset Schönthan-Kadelburg İ. Galip Molierre Ali Bey T. Bernard

1955-1956	Annemi Hatırlıyorum Masum İren Hayal Köşkü Gizli Oturum Saygılı Yosma Bana Dokundun İşte Buna Talih Derler Harput'ta Bir Amerikalı Rüya Gibi Bir Melek Geçti Buz Dolabı Yalnız Halanın Mirası Adını Çocuklar Koysun Keloğlan Meraki	John van Druten Ugo Betti J. Anouilh J.P. Sartre J.P. Sartre T. Williams- D. Windham L. Verneil- G. Berr C.F. Başkut Anna Bonacci I. Bousquet- H. Falk Antan Özer H. Duvernois Curt Goetz M.Z. Taşkın Sami Ayanoğlu Molierre
1956-1957	Gizli Anne Hayaller Limanı İşte Buna Talih Derler Benim Üç Meleşim Otobüs Durağı G. Washington Bu Evde Kalmış Ben Çağırmadım Tanrıdağı Ziyafeti Kleopatranın Mezarı Şam Rüzgarları Bu Gece Başka Gece Pergünt Üvey Baba Ali ve Küçük Hafiyeleri Harami Çeşmesi Saçlarından Utan	L. Verneuil- G. Berr Albert Husson William Inge G. Kaufmann- M. Hart Noel Coward R. N. Güntekin C. F. Başkut Melih Vassaf R. N. Güntekin H. Ibsen F. Arnold- E Bach E. Kaestner Ferih Egemen Mahmut Yesari
1957-1958	Kahvehane Suların Altındaki Yol Sahipsiz Tekne Deli Benim Üç Meleşim Üvey Baba Yine mi Çocuk Aşka Susamışlardı Mavi Gözlük Cennet Yolunda Gönül Kaçanı Kovalar Ölümler Vergi Ödemezler Sezuanın İyi İnsanı Ayşe Marifetleri İki Düzine Kırmızı Gül Oyuncakçı Dede	Carlo Goldoni Jean Anouilh A. Casona Refik Erduran A. Husson F. Arnold- E. Bach Andre Roussin Melih Vassaf Sabih Gözen John Steinbeck M. G. Sauvajon N. Manzari Bertolt Brecht P. Barillet A. Benedetti M. Z. Taşkın

1959-1960	Hamlet Tosca Mine Bir Ziyaret Tahtaravalli Öbür Gelişte Fazilet Eczanesi 91. No'lu Kadın Fettan Kız Deli Yaramaz Çocuk İmtihan Yılı Akif Bey Edebiyat Mükâfâtı Devlet İşleri Yıldız Ece İki Efendinin Uşağı	Shakespeare V. Sardou- G. Puccini Necati Cumalı Friedrich Dürenmatt Çetin Altan C.F. Başkut Haldun Taner F. Langer G. Goldoni Refik Erduran J. Popplewell J. A. Lacour N. Kemal- R. N. Güntekin Barillet-Gredy L. Verneuil C. Goldoni M. Z. Taşkın
Kaynak: Özdemir Nutku, "Darülbedayi'nin Oyun Seçimindeki Tutumu Üzerine Notlar", Ankara Üniversitesi Dergisi, Ankara, 1970.		

4.2. Devlet Tiyatroları

Devlet Tiyatroları altı ilde yerleşik sahneleri olan, periyodik olarak birçok ile turne düzenleyen büyük bir sanat kurumudur. Bu kurum ilk başlarda konservatuarın "*Tatbikat Sahnesi*" olarak ortaya çıkmıştır. 1949 yılında Devlet Tiyatroları kurulmuştur. O günkü adı "*Devlet Tiyatro ve Operası Genel Müdürlüğü*" dır ve sadece Ankara'dadır. Bu kurumda tiyatro ve opera birlikte düşünülmüştür. İlk Genel Müdür, meşhur tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul'dur. Kuruluşundan buna yana yerli ve yabancı bir eseri sahneye koymuştur¹⁹.

Devlet Tiyatrosunda 1959-1969 yılları arasında şu kişiler yöneticilik yapmıştır:1949-1951 Muhsin Ertuğrul, 1951-1954 Cevat Memduh Atar, 1954-1958 Muhsin Ertuğrul ve 1959-1978 Cüneyt Gökçer²⁰.

Bu arada 15 Mart ile 15 Mayıs 1952 tarihleri arasında Ankara'ya davet edilen Carl Ebert, bu iki aylık süre içerisinde Shakespeare'in *Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası* adlı romantik komedyasını sahneye koydu²¹.

1951-1952 döneminde ilk kez operet denemesine girilmiştir. Arnulf Schröder, Johann Strauss'un *Yarasa* operetini sahneye koymuştur²². 1956-1960 yılları arasında Garson Kanin'in *Dünkü Çocuk*, Jan De Hartog'un *Bir Yastıkta*, Celal Esat Arseven'le Selah Cimcoz'un *Üçüncü Selim*, John Boynton Priestley'in

¹⁹ Ö. Nutku, a.g.e., s. 137-138.

²⁰ M Katoğlu, t.y., s. 466.

²¹ Ö. Nutku, a.g.e., s. 137-138.

²² a.g.e., s. 138-139.

Haftabaşı adlı eserleri devlet tiyatrolarında sahnelenen oyunlarının en önemlileridir²³.

Geçen zaman içerisinde yerli piyeslerin oranında büyük bir artış olmakla beraber çeviriler önemli bir yer tutmuştur²⁴. Ülkelere göre piyesler tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. 1949-1973 yılları arasında ülkelere göre sahnelenen piyesi sayıları.												
Yıl	Fr. - Bel.	İng. - ABD	Alm.	İtal.	İsp.	Rus	İsknd.	Grek.	Lat.	Slav- Mac.	Top.	Yer.
1949-1951 Muhsin Ertuğrul	4	4	2	1	-	-	1	-	1	-	13	5
1951-1954 Cevat M. Atar	4	9	1	-	-	-	-	1	-	1	16	10
1954-1958 Muhsin Ertuğrul	8	19	3	6	-	-	1	-	-	1	38	17
1958-1973 Cüneyt Gökçer	33	59	17	12	9	4	6	2	-	5	147	107
GEN. TOP.	48	92	23	19	9	4	8	3	1	7	214	142

Kaynak: Katoğlu, t.y., s. 466-467.

4.3. Özel Tiyatrolar

Özel topluluklarca hafif komedi ve eğlence tipi tiyatrolar özellikle İstanbul’da kimi yerlerde icra edilmiştir. Bunun ilk önemli denemesi Cumhuriyet döneminde “*Küçük Sahne*” dir. Özel tiyatronun yaşayabilmesi için güçlü bir kaynağa ve iyi bir işletmeciye sahip olması gerekir. Bu yüzden özellikle Muhsin Ertuğrul ödenekli ve devlet tarafından desteklenen tiyatroları savunmuştur²⁵.

Muhsin Ertuğrul 1950 yılında Devlet Tiyatrosundan istifa etti.1 Nisan 1951 yılında İstanbul’da Beyoğlu Caddesinde Atlas pasajının içerisinde “*Küçük Sahne*” adlı tiyatroyu açtı. Bu tiyatronun mali destekçisi Yapı Kredi bankası oldu²⁶. Ertuğrul, tiyatrosunu gelmiş bir kadro ile açtı. Aralarında Asuman Korad,

²³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_Tiyatroları_Genel_Müdürlüğü, Erişim: 05.06.2014.

²⁴ M. Katoğlu, t.y., s. 466-467.

²⁵ M. Katoğlu, t.y., s. 470.

²⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kucuk_Sahne. (26.12.2013).

Kâmuran Yüce, Mücap Ofluoğlu, Lale Oraloğlu Nevin Akkaya, Sadri Alışık, Çolpan İlhan, Heyecan Başaran, Şükran Güngör, Agâh Hün, Cahit Irgat, ve Münir Özkul gibi oyuncuların bulunduğu ilk kadroya daha sonra Altan Karındaş, Haldun Dormen, ve Hayri Esen'in de yeni oyuncular eklendi.

Tiyatrolar 1951-1952 sezonunda, Federico García Lorca'nın *Kanlı Düğün*, John Steinbeck'in *Fareler ve İnsanları* ayrıca Türk yazarlarından Vedat Nedim Tör'ün iki oyununu sahneledi. Fransız ve İngiliz toplulukları saat altı matinesinde sahne alıyor ve bazı Avrupalı keman ve piyano virtüözlerinin konserlerine de yer veriliyordu. 1954-1955 mevsiminde sahneye konan *Hamlet* de Hamlet rolünü bir kadın oyuncu, Nur Sabuncu oynadı.

Küçük Sahne topluluğu arka arkaya iki şanssızlık yaşadı. Kurucuları ve yönetmenleri Muhsin Ertuğrul yeniden Devlet Tiyatrolarına dönmüş ve onları yalnız bırakmıştı. Yapı Kredi Bankası da maddi desteğini çekti. Joseph Kesselring'in *Arsenik* ve Richard Nash'in *Yağmurcu* adlı oyunlarının sahnelendiği 1956-1957 mevsiminden sonra Küçük Sahne Tiyatrosu topluluğu dağıldı. Kurucularından Vedat Nedim Tör'ün aktardığına göre, "*Küçük Sahne 'verimli bir fide'lik' olmuştur, zira oradan yetişenler daha sonra pek çok tiyatroların başına geçtiler*".

Daha sonraki yıllarda Haldun Dormen'in Dormen Tiyatrosu, İlerleyen yıllarda Küçük Sahne (yeniden açıldı) , Gülriz Sururi-Engin Cezzar Topluluğu, Ulvi Uraz Tiyatrosu, Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu gibi pek çok ünlü tiyatro topluluğuna kucak açtı. Küçük Sahne Sadri Alışık Tiyatrosu adıyla anılmıştır. 1951-1957 yılları arasında burada birçok eser oynanmıştır ²⁷. Sahnelenen oyunlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1951-1957 Döneminde "Küçük Sahnede" Sahnelenen Oyunlar.	
YIL	ESER
1951- 1952 Sezonu	<ul style="list-style-type: none"> • Fareler ve İnsanlar, (John Steinbeck) • Yarış, (J. C. Holm - G. Abbott) • Karakolda, (Sidney Kingsley) • Siyah Beyaz, (Vedat Nedim Tör) • Aşağıdan Yukarı, (Vedat Nedim Tör) Jacques-Gautier yönetimindeki "Fransız Tiyatrosu'nun 60 temsili (Matine gösterileri) Jeanne Marie Darre (piyano) , Devy Erlich (keman) konser ve resitaleri

²⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kucuk_Sahne. (26.12.2013).

1952-1953 sezonu	<ul style="list-style-type: none"> • Onikinci Gece, (William Shakespeare) • On Büyük Yaramaz (Agatha Christie) • Arpa Ambarı (Marcel Achard) • Örümcek (Joseph Kramm) • Her Yerde Bulut (H. Herbert) • Jacques Janvier yönetimindeki Fransız Tiyatro Topluluğu temsilleri (Matine gösterileri) • The English Players Topluluğu (5 piyes, Matine gösterileri) • Bernard Bimont Fransız Topluluğu (7 piyes, Matine gösterileri)
1953-1954 sezonu	<ul style="list-style-type: none"> • Ziyafet (M.G. Sauvajon) • Dünkü Çocuk (Gaston Kanin) • Cinayet Var (Frederick Knott) • Babayiğit (J. M. Synge)
1954-1955 sezonu	<ul style="list-style-type: none"> • Hamlet (William Shakespeare) <i>Hamlet</i> rolünü bir kadın oyuncu, Nur Sabuncu oynadı. • Godot'yu Beklerken (Samuel Beckett) • Yaz Bekârı (George Axelrod) • Oyun Olmasaydı (Andre Raussin)
1955-1956 (Bu yıl Muhsin Ertuğrul ayrıldığı için oyunları Ağâh Hün yönetmiştir)	<ul style="list-style-type: none"> • Bir Ümit İçin (Montserrat) (Emmanuel Roblès) • Çayhane (John Patrick) • Keçiler Adası (Ugo Betti) • Sevgili Gölge (Jacques Deval)
1956-1957 (Tiyatronun 6. ve son sezonu)	<ul style="list-style-type: none"> • Arsenik (Joseph Kesselring) • Soyтары, (Leonid Andreev) • Yağmurcu, (Richard Nash)
Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Kucuk_Sahne . (26.12.2013)	

4.4. Tiyatro Yazarlığı

Türkiye'deki tiyatro yazarlığını araştıranlar Cumhuriyet tiyatro yazarlığını günümüze kadar dört kısma ayırır. Birinci kısım 1940 yılına kadar geçen dönemdir. Bu dönemde daha çok eski dönem yerilmiş ve yeni Türkiye'nin ideallerini yansıtan eserler yazılmıştır. Şehir tiyatroları ve Halkevlerinde oyunlar sergilenmiştir. İkinci aşama 1940-1950 yılında daha çok orta tabakanın eğilimlerini ortaya koyan oyunlar sergilenmiştir. Üçüncü dönem 1950-1960 "Eleştirel Dönem" olarak tanımlanmıştır. Dördüncü dönem ise 1960'dan sonraki dönemdir. Bu dönemde yazar ve eser sayısı çoğalır ve nitelik yüksektir²⁸.

²⁸ Sevdâ Şener, Cumhuriyet Dönemi Tiyatro Yazarlığı, *Cumhuriyetin 50. Yılına Anma Kitabı*, Ankara 1974, s. 158.

1950-1960 yılları eleştirel dönem olarak kabul edilmektedir. Orhan Asena, Turgut Özakman, Necati Cumalı, Haldun Taner, Çetin Altan, Refik Erduran, bu devrin drama yazarlarıdır. Bu dönemdeki yazarlar olaylara nesnel yaklaşımı hedeflemiştir. Konu olarak geleneksel ilişkilerde değişim, toplumsal hareketlilik, yeni sosyal sınıflar gelişmesi ele alınmıştır²⁹.

Yeni hayata uyumsuzluklar, eski aileden yeni aileye geçiş, kuşaklar arası çatışma, toplumsal değişim sahnelerde yer aldı. Estetik endişesi yeterli olmasa da yazarların bir kaygısı haline geldi. Toplumsal olayların eleştirisi ve nesnel değerlendirme devrin egemen özelliği olarak ortaya çıkmıştır³⁰.

Aile kurumu, sorunların tartışılabilirdiği uygun ortam olarak ele alınmaktadır. Aile kurumunun aksayan yönleri, Sabahattin Kudret Aksal'ın *Şakacı* (1950-1951), Çetin Altan'ın *Çemberler* (1957-1958), Orhan Asena'nın *Yalan* (1959-1960), Turgut Özakman'ın *Pembe Evin Kaderi* (1959-1961), Haldun Taner'in *Dışarıdakiler* (1957) adlı oyunlarında ele alınmıştır. Aile içerisindeki uyumsuzluğun nedenleri, geleneksel değerler açısından değil, çağdaş haklar bakımından ele alınmıştır³¹.

Ayrıca ticaret, iş, yönetim ilişkileri eleştirilmiştir. Cevat Fehmi Başkut, *Soygun* (1951-1952), *Kadıköy İskelesi* (1952-1953), *Makine* (1953-1954), Reşat Nuri Güntekin, *Balkesir Muhasebecisi* (1952-1953), Çetin Altan, *Tahtıravalli* (1959-1960), Haldun Taner, *Fazilet Eczanesi* (1959-1960), Refik Erduran, *Bir Kilo Namus* (1958-1959), Nazım Kurşunlu, *Branda Bezi*, (1952), Turgut Özakman, *Güneşe On Kişi* (1955) adlı oyunlarında, ticaret anlayışının yozlaşmışlığını, halkın açgözlü tüccar ve iş adamı tarafından sömürülmesini, memur kesiminin, eski esnafın bu düzene ayak uydurmak zorunda kalışını, düzene uymayanların nasıl yalnız kaldıklarını göstermektedir³².

Sonuç olarak bu dönemle beraber tarihten ve efsaneden oyunların dışında, bu dönemin genel şartları ve güncel olayları gerçekçi bir biçimde seyirciye sunuldu. Yazarlar gündelik konuşmalara, gündelik davranışlara bağlı kalmaya ve böylece kolayca inandırıcı olmaya önem verdiler. 1950-1960 dönemi tiyatro edebiyatı, kendine yeni konular arayan, yeni sorunlara dönük olan, fakat bu alanlarda henüz yeterli derinliğe ulaşmamış oyunlar içermektedir. Yazarların genel eğilimi toplum sorunlarını eleştirel bir gözle bakmak, onları nesnel bir görüşle değerlendirmektir³³.

²⁹ a.g.e., 159.

³⁰ M. Katoğlu, t.y., s. 469.

³¹ S. Şener, 1974, s. 159.

³² S. Şener, 1974, s. 160.

³³ a.g.e., s. 161.

5. Opera

Operaya, Ankara Devlet Konservatuarının çocuğu olarak bakılabilir. Opera Konservatuvarda Tatbikat Sahnesi devrinde Carl Ebert tarafından yönetilmekteydi. Ebert'in son eseri *Maskeli Balo* oldu. Eskiden *Sergievi* olarak bilinen bugünkü opera binası Devlet Tiyatroları ve Operası'na verildi. Devlet Operası şu anda İstanbul, Ankara ve İzmir'de eserler vermektedir³⁴.

1951-1952 döneminde bazı aksaklıklar olmasına karşın, başarısız sayılmayacak bir çalışmayı getirmiştir. Bu dönemde, Devlet Tiyatrosu ilk kez bir operet denemesine girmiştir. Arnulf Schröder, Johann Strauss'un *Yarasa* operetini sahneye koymuştur³⁵. 1950-1960 yılları arasında Devlet Tiyatrolarında sahnelenen eserler Tablo 4'de gösterilmiştir³⁶.

6. Resim

Resim bölümünün yabancı uzmanı ve yöneticisi ise 1937 yılında Fransa'dan gelen ressam Leopold Levy olmuştur. 1949 yılına kadar kalmıştır. 1950 den sonra ise Levy'in yetiştirdiği öğrenciler yer almaya başlamıştır. Bu akademide Levy'in öğrencilerine resim öğretirken esas aldığı yöntem, evrensel değerlere dayanarak resim sanatının teknik kurallarını öğretmeyi ve öğrencinin kişisel yaratıcılığını geliştirmeyi amaçlamıştır. Cumhuriyet döneminden itibaren Avrupa sanatının değerlerini alan akademinin yüksek kısımları açılmış ve Güzel Sanatlar Akademisi 1959 yılından itibaren lise mezunlarını kabul etmeye başlamıştır. Bu kurum Mimar Sinan Üniversitesi'nin temelini oluşturmuştur³⁷.

1950 yılına kadar resim sanatında nitelik ve nicelik açısından bir birikime ulaşılmıştı. Türk ressamı resim sanatını her boyutuyla incelemişler ve profesyonel bir uğraş haline getirmişlerdir. Eğilim batı sanatına yöneliktir³⁸.

1950 Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle beraber geçmişteki birikimlerle beraber resim sanatındaki gelişme daha da hızlanmıştır. Bu dönem de "*Batılı olma*" evresi aşılmış "*Batıyla bütünleşme*" evresine girilmiştir³⁹.

Türkiye'nin, Avrupa ve Amerika ile etkileşimim artması Türkiye de düzenlenen sergilerin artmasına ve özgün yapıtların inceleme olanağını artırmıştır. Münih, Paris, New York gibi sanat merkezlerinde yaşayan Türk sanatçı sayısı artmıştır. Bunlar içerisinde Fikret Mualla, Avni Arbaş, Abidin Dino, Yusuf Aslan, Utku Varlık, Adnan Varınca, Burhan Doğançay, Oktay

³⁴ M. Katoğlu, t.y., s. 469.

³⁵ Ö. Nutku, 1974, s. 138.

³⁶ M. Katoğlu, t.y., s. 469.

³⁷ Ahmet Dalkıran, "Levy'in Çağdaş Türk Resmine Katkısı", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 2012, Sayı 22, s. 3-4.

³⁸ Zeynep Yasa Yaman "1950'li Yılların Sanatsal Ortamı ve Temsil Sorunu", *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 79, Ankara, 1998, s.98-99.

³⁹ Ayla Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi (1908-1980)", *Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980)*, Cilt I, Milliyet, İstanbul, 571.

Günday, Erdal Alantar, Serkis Zabunyan, Gürkan Coşkun, Ömer Kaleşi, Mübin Orhon, Selim Turan, Erol Akyavaş, Hakkı Anlı, Melih Devrim, Hanefi Yeter, Fahrünüsa Zeid yer almaktadır⁴⁰.

OYUN YILI	İLK SAHNE	TEKRAR
1949-1950	Köylü Namusu, Palyoça, Carmen	Butterfly
1950-1951	Rigoletto	Köylü Namusu, Palyaço
1951-1952	Yarasa, Tosca	Fidelio
1952-1953	Sevda İksiri, Konsolos, Kerem	
1953-1954	Cosi Fan Tutte, Lucia, Travatia	Butterfly
1954-1955	Manon, Trovatore Tebessümler Diyarı Hoffmann'ın Masalları	Konsolos, Tosca, Sevil Berberi
1955-1956	Paganini, Don Pasquale, Telefon, Medium, Don Juan	Köylü Namusu, Palyaço, Rigoletto, Maskeli Balo, Tarvatore, Satılmış Nişanlı
1956-1957	Fakir Talebe, Van Gogh, La Sonnambula	Satılmış Nişanlı, Bohem, Carmen, Traviata, Rigoletto
1957-1958	Boccacio, Aida, Faust	La Sonnambula, Cosi Fan Tutte, Sevil Berberi
1958-1959	Akıllı Kız, Turandot	Faust, Van Gogh, Lucia, Butterfly
1959-1960	Saraydan Kız Kaçırma, Solome, Othello	Butterfly-Lucia
1960-1961	Uçan Hollandalı, Çingene, Baron, Çardaş Prensesi	Manon, Konsolos, Tosca
Kaynak: M. Katoğlu, t.y., s. 469		

Demokrat Parti'nin iktidarıyla beraber artan uluslararası ilişkiler çerçevesinde İstanbul'da birçok sergi ve kongre yapılmıştır. Herbert Read ve Lionello Venturi gibi ünlü sanat eleştirmenlerinin çağdaş Türk resim sanat ürünlerini inceleme olanağı doğmuştur⁴¹.

1950'lerde itibaren özel sanat galerilerinin açılmasına başlanmıştır. Maya Sanat Galerisi buna önderlik etmiştir. Koleksiyoncular oluşmaya başlamış ve

⁴⁰ a.g.e., s. 572.

⁴¹ Z. Y. Yaman, 1998, s. 107.

sanata yatırım yapan bu kişiler sayesinde sanatçılar ekonomik özgürlüklerine kavuşmuşlardır⁴².

1940'lı yılların sonlarında başlayan soyut sanat akımı 1950'li yıllarda hız kazanmıştır. Avrupa'da soyut resim sanatın başlangıcı olan Kübizm Türk Resim sanatını da etkiledi⁴³. Adnan Çoker ve Lütfü Günay'ın Ankara'da 1953 yılında sergilediği figürsüz eserler, öncü soyut sanat sergilerinden biri olmuştur. Bu sergi aynı zamanda tümüyle soyut yapıtlardan oluşan ilk sergi olarak kabul edilmektedir⁴⁴. 1954 yılında İstanbul Aksaray'daki Kuyucu Murat Paşa Medresesinde, "Yirmi Yeni Sanatçı" adıyla sergi açılmıştır. Bu sergide sanatçılar amaçlarının soyut sanatı benimsetmek olduğunu, aslında Türk halkının soyut sanata yabancı olmadığını, türkü, nakış ve hat sanatı gibi duyguların doğrudan kitleye sunmak olduğunu vurgulamışlardır⁴⁵.

Adnan Turanî'nin aktardığına göre resim sanatında soyut hareketi ilk defa saptayan bunu ilk defa duyuran o zaman gazeteci olan Bülent Ecevit'tir. Ecevit Kültür Dünyası'nın 15 Ocak 1954 sayısındaki "Bugünkü Türk Resmi" başlığıyla, 1954 yılında açılan resim sergisinden bahsetmiştir⁴⁶.

1950'lerden itibaren değişen toplumsal yapı resim sanatçısını da etkiledi. Yeni toplumsal sorunlar resim sanatçısını etkilemiş ülke gerçeklerine yönelmesine neden olmuştur. Bu şekilde resim sanatı, toplumla bir bağ kurulmakta topluma mesaj verebilme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Toplumla bağ kurulabilmesi için halk katmanlarının iyi bilinmesi kültürünün, gelenek ve göreneklerinin iyi anlaşılması gerekmektedir.⁴⁷ İbrahim Balaban, İhsan ve Kemal İncesu, Avni Mehmetoğlu, Marta Tözge, Vahi İncusu 1950 yılında Yeni Dal grubunu kurdu. Bu grup toplumsal gerçekçi anlayışı savunmuşlardır⁴⁸. Bu dönem de resim sanatına ulusal veya yöresel katkı amacı taşımayan, fazla ortak noktaları olmayan ve Batılı akımlara daha fazla önem verdiklerine söyleyen gruplar ortaya çıktı. Bu gruplarda en önemlisi, 1960'lı yıllarda etkisi az olan fakat daha sonra Cemal Bingöl, İsmail Altınok, Selma Arel, Lütfü Günay, İhsan Kemal Burçak, Asuman Kılıç, Ayşe, Sılay, Solmaz Tugaç, Turan Erol gibi sanatçıların katılımıyla etkili olmaya başlayan "Siyah Kalem Grubu"dur⁴⁹.

Her sanatçının ilgi duyduğu belirli konular olmuştur. Neşet Günal Orta Anadolu köylüsünü canlandırmıştır. İbrahim Balaban ve Turgut Zaim de Türk köylüsünü ve kadını resmetmişlerdir. Cihat Burak gibi sanatçılar da şehir

⁴² A. Ödekan, t.y., s. 573.

⁴³ A. K. Gören, 2002, s. 290.

⁴⁴ a.g.e., s. 287.

⁴⁵ Z.Y. Yaman, 1998, s.100.

⁴⁶ A.K. Gören, 2002, s. 291.

⁴⁷ Z. Y. Yaman, 1998, s.107.

⁴⁸ A.K. Gören, 2002, s. 290.

⁴⁹ a.g.e., s. 290.

temalarına yönelmiş burjuvayı eleştirel bir biçimde betimlemişlerdir. Neşe Erdok şehir hayatını resmederken, boşta gezenleri, simitçileri, dilencileri, çevremizde gezen ilginç tipleri çalışma konusu yapmıştır⁵⁰.

1960'larda yazma, kilim, çini, hat, karagöz, minyatür gibi geleneksel sanatlar birçok sanatçımızı etki altında bırakmış, çağdaş sanata renk değeri ve ritmik hareket ögesi olarak yansımıştır. Çalışmalar özellikle Bedri Rahmi atölyesinde sürdürülmüştür. Bu dönemde Anadolu'nun mitolojik kültürü, Mustafa Plevneli gibi sanatçıları etkilemiştir. 1960'larda itibaren sanatçıların figürleri yorumlayışlarında bir değişim yaşandığı dikkat çekmektedir. Yüksel Aslan, Orhan Peker, Cihat Burak, Abidin Dino, Fikret Mualla gibi sanatçılar yeni figürlere öncülük etmişlerdir. Figür-mekân ilişkisi yeniden düzenlenmiş, figür sanatçıya göre yeniden biçimlenmiştir. Tiraje'de figür kıvrık bir çizgiye indirgenirken, Ömer Uluç'ta hareketli ve iri fırça darbeleriyle yumağa dönüşmüştür. Özdemir Altan, foto ve baskı sanatlarından esinlenerek figür düzenlemelerine beklenmedik ilişkiler kurmuştur⁵¹.

1950'li yıllardan itibaren devletin resmi kurumları eliyle yürütülen sanat olayları, özel bazı galerilerin ve yeni eğitim kurumlarının açılması, yeni sanat dergilerinin çıkmaya başlaması, kültür-sanat festivallerinin düzenlenmesi, vb. etkinlikler günümüze kadar kesintisiz gelen bir hareketin kilometre taşları olmuştur⁵².

7. Heykel

Osmanlı Döneminde heykel eğitime olan ilgisizlik 1930'lardan sonra ilgi artmaya başlamış ve 1950 yılına kadar heykel sanatında önemli aşamalar olmuştur⁵³.

1950'lere gelindiğinde Belling atölyesinde yetişen öğrenciler soyut sanatın etkisinde kalmaya başladılar. Türk sanatçıların yeni akımlara yönelmesinin en temel nedeni Belling'in uyguladığı eğitimin kendine rağmen dinamik ve yeni gelişmelere açık olmasıdır. Öğrencilere doğayı kavramaya yöneltirken antik sanata ilgi duyduğundan plastik ilkeleri antik sanat aracılığıyla tanımladılar⁵⁴.

1950 başlarında A. Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu Belling'in yerini alarak yeni kuşakların yetişmesinde etkili olmuştur. Onları İlhan Koman, Hüseyin Gezer Ve Şadi Çalık izlemiştir⁵⁵.

⁵⁰ A. Ödekan, t.y., s. 574.

⁵¹ a.g.e., s. 575.

⁵² A.K. Gören, 2002, s. 291.

⁵³ A. Ödekan, t.y., s. 576.

⁵⁴ Z. Y. Yaman, "Cumhuriyetimizin İdeolojik Anlatımı olarak Anıt ve Heykel (1923-1950)", Sanat Dünyamız, Heykel Özel Sayı 82, Ankara, 2002, 169.

⁵⁵ A.K. Gören, 2002, s. 291.

Demokrat Parti dönemiyle beraber artan uluslararası ilişkiler çerçevesinde Türk heykeltıraşları kendilerini kanıtlama çabası içerisine girdiler. Zamanla Batınında etkisiyle heykel sanatı entelektüel bir uğraşıya dönüşmüştür. Batı da devlet bursuyla yetişen öğrencilerin de gelmesiyle daha bir canlılık kazanmıştır⁵⁶.

Demokrat parti iktidarı döneminde Batıyla iyi ilişkilerin artması Batılı sanatçıların Türkiye de eserlerini sergilemesine yol açmıştır. Bu sayede Türk sanatçılara çağdaş sanatı takip edebilme imkânı sağlanmıştır. Norbert Kricke'nin demir heykellerden oluşan sergisi bunlardan ilkidir⁵⁷.

Demokrat Parti Dönemin' de başlayan Anıtkabir çalışmaları çok sayıda sanatçının uygulama alanı olmuştur. Anıtkabir'e yirmi dört aslan, üçer figürlü iki grup ve birçok kabartma yaptırılmıştır. İtalya'dan gelen ustalar bu yapıtları taşlara uygulamışlardır⁵⁸. Bir öteki iş alanı İzmir Fuarı olmuştur. Burada Hüseyin Anka Özkan'ın, Nusret Suman'ın, Hakkı Atamulu'nun, Şadi Çalık'ın ve Turgut Pura'nın yapıtları vardır⁵⁹.

Batı'nın etkisi altında kalan bu dönemin heykeltıraşları plastik değerleri yeniden yorumlamışlar soyut sanatı kavramaya çalışmışlardır. İlk soyut heykel denemesini Hüseyin Gezer'in *Efenin Aşk* (1951) adlı eserinde buluruz. Hüseyin Gezer Hacettepe Çocuk Hastanesinde "*Çocuk ve Ana*" ile aynı yerdeki "*Atatürk Anıtı*" ile sürdürmüştür⁶⁰. Devlet bursuyla okuyan İlhan Koman'ın sergilediği "*Dükkân*" adlı eseri ilgi uyandırmıştır. Şadi Çalık'ın "*Minimumizm*" adlı soyut heykel dönemlerinde önemli bir adımdır⁶¹.

1953'den itibaren yapılan uluslararası çalışmalar da Türk sanatçıları kendilerini kanıtlamaya başlamıştır. Londra Çağdaş Eserler Enstitüsü'nün "*Bilinmeyen Siyasi Esir*" için açtığı yarışmaya elli yedi ülke katılmıştır. Şadi Çalık ve Zühtü Müridoğlu üç bin beş yüz eser arasından seksen ödülün ikisini kazanmıştır. Türk sanatçıları içinde ismini duyurmuş sanatçılarımızdan biriside İlhan Koman'dır. 1959 yılında İsveç'e yerleşmiş Stockholm Uygulamalı Sanatlar Akademisi'nde Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi olmuştur⁶². Kuzgun Acar soyut heykel konusunda malzeme değişikliğine gitmiştir. Maden, ağaç, tel örgüyü kullanmış üretken bir sanatçıdır. Hatta 1961 yılında Paris'te yapılan yarışmada ödül almıştır⁶³.

---

⁵⁶ A. Ödekan, t.y., s. 578.

⁵⁷ a.g.e., s. 578.

⁵⁸ Z. Y. Yaman, "Siyasal Estetik Gösterge Olarak Kamusal Alanda Heykel", ODTÜ, Ankara, 2011, s. 78.

⁵⁹ A.K. Gören, 2002, s. 291.

⁶⁰ A. Ödekan, t.y., s. 578.

⁶¹ Z. Y. Yaman, 2011, s. 79.

⁶² Cevat Başaran, "Çağdaş Müzeciliğimiz", *Akademik Araştırmalar 1*, İstanbul, 1996, s. 16.

⁶³ C. Başaran, 1996, s. 17.

8. Sinema

DP iktidarının ilk başlarında özgürlük ve refah dönemine açılır gibi gözüktü de, partinin son yıllarına doğru yaşanan siyasal, ekonomik ve sosyal bakımından yaşanan olumsuzluklar sinemayı çeşitli yönlerde etkilemiştir. Enflasyoncu bir politika, Amerikan Sineması'na açık tutulan pazar, 1958 yılında uygulanan para kurundaki değişiklik toplumu olumsuz etkilemiştir⁶⁴.

Bu dönemde Lütfi Ömer Akad sinema ile tiyatroyu birbirinden kesin bir çizgiyle ayıran kişidir. Akad 1949 yılında "*Vurun Kahpeye*", 1952 yılında "*Kanun Namuna*" filmlerini çevirdi. Bu dönemde Amerikan sinema tekniğinin ve Fransız şiirsel gerçekliğinin etkisi altında kalınan dönemdir. Bu akımın etkisinde "*Yalnızlar Rıhtımı*", "*Ak Altın*" filmlerini çevirdi. Akad daha sonra bu etkilerden kurtularak ülkenin gerçeklerinden yorulmuş filmlere yöneldi. Sinemacılar döneminin ilk sekiz yılında "*Altı Ölü Var*", "*Beyaz Mendil*" ve "*Yangın Var*" bu çeşit ürünlerdir. Akad "*sinemacılar*" kuşağının ortaya çıkmasını sağlamış ve yapıtları ile onları etkilemiştir⁶⁵. Bu dönemin önemli yönetmelerinden birisi de Kemal filmin kurucularından Kemal Seden'in oğlu Osman F. Seden'dir. Seden "*Kanlarıyla Ödediler*"(1956), "*Berduş*" (1956), "*Altın Kafes*" (1958), "*Gurbet*"(1958), "*Namus Uğrunda*" filmlerini çevirdi⁶⁶.

Metin Arksan 1947 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Sanat Tarihi Bölümü'nü bitirdikten sonra senaryocu, eleştirmen, yönetmen ve yapımcı olarak sanat yaşamını sürdürmüştür. Sanatçının filmleri "*Âşık Veysel'in Hayatı*"(1951), "*Dokuz Dağın Efesi*", "*Gecelerin Ötesi*" dir⁶⁷.

Orhan Elmas "*Üç Kızın Hikâyesi*"(1959), "*Kanlı Firar*" (1960) filmlerini çevirdi⁶⁸. Memduh Ün bu dönemin Akad'dan etkilenmeyen "*kişilik*" sahibi bir yöneticisidir. 1958'de yaptığı "*Üç Arkadaş*" o güne kadar yapılan en iyi Türk filmi oldu. Bu dönemde çevirdiği sıradan filmler dışında "*Ayşecik*" (1959-1960), "*Ateşten Damla*", "*Mahallenin Sevgilisi*" (1960) ile sinemada kişiliğini kabul ettirse de en önemli ikinci yapıtı "*Kırık Çanaklar*" (1960) olmuştur⁶⁹.

Nevzat Pesen bu dönemde "*Samanyolu*", "*Devlerin Öfkesi*" (1960) gibi yapıtlarla adını duyurmuştur. Atıf Yılmaz Batıbeki, Akademi'de resim eğitimi gördükten sonra sanat dergilerine eleştiriler yazmıştır; 1952'den başlayarak yönetmenlikte karar kıldı. Bu dönemde "*Hıçkırık*"(1953), "*Dağları Bekleyen Kız*"(1955), "*Bir Şoförün Gizli Defteri*" (1958) gibi roman uyarlamaları dışında "*Gelinin Muradı*", "*Kumpanya*", "*Bu Vatanın çocukları*" gibi yapıtlara imza attı.

⁶⁴ Nijat Özön, *Türk Sinema Tarihi (1896-1960)*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2010, s. 147 -148.

⁶⁵ a.g.e., s. 166.

⁶⁶ a.g.e., s. 172.

⁶⁷ a.g.e., s. 172-173 .

⁶⁸ a.g.e., s. 173.

⁶⁹ Onaran, Âlim Şerif; "Elli Yıllık Cumhuriyet Döneminde Türk Sineması", Cumhuriyetimizin 50. Yılı Anma Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.

Adını daha sonraki dönemlerde duyuracak olan Ertem Göreç'in "Kanlı Sevda" (1959), "Otobüs Yolcuları" (1960) gibi yapıtları bu dönemin en önemli eserleridir⁷⁰. Bir sonraki dönem de daha değerli eserler bırakacak olan Halit Refiğ'in ilk çevirdiği film "Yasak Aşk" çarpıcı bir etki bırakmıştır⁷¹. Bu dönemin en ilginç simalarından biri Muharrem Gürses'tir. Gürses bu dönemde ilkin 1952'de "Kara Efe", "Yedi Köyün Zeynebi", "Yetimler Ahı", "Gülmeyen Yüzler", "Talihsiz Yavru" gibi melodramları çevirmişlerdir⁷². Bu dönemde Türk filmlerinin uluslararası festivallere katılma çabalarına tanıklık edildi. Atilla Tokatlı'nın "Denize İnen Sokak" (1960) filminin Locarno, Venedik ve Karlovy-Vary festivallerine katılmasına izin verilmiştir⁷³. Yurt içinde ilk kez tutarlı film festivallerinin yapılmasına da, Gazeteciler Cemiyeti'nin İstanbul'da 1954-1959 arasında yaptığı Türk Film Festivalleriyle bu dönemde başlanmıştır⁷⁴.

Özellikle sinema yazarlığı, dergi ve günlüklerde film eleştirilerinin yapılmasına da bu dönemde başlanmıştır. Bu dönem ayrıca sinema değerlendirilmesinin başlaması itibarıyla önemli bir dönemdir.

9. Sonuç

DP döneminde izlenen Kültür Politikalarının, Atatürk döneminde izlenen kültür politikalarından çok farklı olmadığını görmekteyiz. Atatürk döneminde, hedeflenen çağdaş devletler seviyesine çıkma ideali, DP döneminde de sürdürülmüştür. Batı ile olan etkileşimin artması ve kültür politikalarına yansımaları bunun en büyük kanıtı olmuştur.

Özellikle ABD'nin Truman Doktrini ve Marshall Yardımı çerçevesinde iki ülke arasında başlayan ekonomik ilişkiler, kültürel ilişkileri de etkilemiştir. ABD ile olan kültürel etkileşim, Demokrat Partinin kültür politikalarını da etkilemiştir. Bu dönemde sanatın hemen hemen her dalında bu etki görülmektedir. Sonuç olarak Demokrat Parti döneminde Türk Modernleşmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır.

10. Kaynaklar

ALANER, B., 2002, "Cumhuriyet Döneminde Çok Sesli Müzik", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 323-328.

BAŞARAN, C., 1996, "Çağdaş Müzeciliğimiz" Akademik Araştırmalar 1, Sayı 16, Ankara, s. 16-19.

DALKIRAN, A., 2012, "Levy'in Çağdaş Türk Resmine Katkısı" Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi, Erzurum, s. 1-14.

⁷⁰ a.g.e., s. 241.

⁷¹ N. Özön, 2010, s. 173.

⁷² N. Özön, 2010, s. 174.

⁷³ Â. Ş. Onaran, 1973, s. 243.

⁷⁴ a. g.e., s. 244.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı Ankara 1946.

GÖREN, A. K., 2002, “Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Türk Resim Sanatı”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 273-292

http://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Erişim: 5.06.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kucuk_Sahne.Erişim: 26.12.2013

KATOĞLU, M., “Cumhuriyet Türkiyesinde Eğitim, Kültür ve Sanat”, Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980), Cilt 1, yazarın Sina Akşin, Milliyet, İstanbul, s. 417-519.

KOÇ, N., 2012, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Radyo”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Sayı 8, Ankara, s. 69-103.

ONARAN, Â. Ş., 1973, “Elli Yıllık Cumhuriyet Döneminde Türk Sineması”, Cumhuriyetimizin 50. Yılına Anma Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

ÖDEKAN, Y., “Mimarlık ve Sanat Tarihi” Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980), Cilt 1, Hazırlayan: Sina Akşin, Milliyet, İstanbul, t.y., s. 523-603.

ÖZDEMİR, N., 1970, “Darülbeyaz'ın Oyun Seçimindeki Tutumu Üzerine Notlar”, Ankara Üniversitesi Dergisi, Ankara, s.69-139.

ÖZKAN, S., 2010, “Türk Eğitim Tarihi. Ankara”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZÖN, N., 2012, “Türk Sinema Tarihi”, Doruk, İstanbul.

ŞENER, S., 1974, “Cumhuriyet Dönemi Tiyatro Yazarlığı”, Cumhuriyetin 50. Yılına Anma Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

YAMAN, Z. Y., 1998, “1950'li Yılların Sanatsal Ortamı ve Temsil Sorunu”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 79, Ankara, s. 94-135.

-----, 2002, “Cumhuriyetimizin İdeolojik Anlatımı Olarak Anıt ve Heykel”, Sanat Dünyamız Heykel, Özel Sayı 82, Ankara, s. 155-171.

-----, 2011, “Siyasal Estetik Gösterge Olarak Kamusal Alanda Heykel”, ODTÜ Dergisi, Ankara, 69-98